

Єлизавета Бікулова, студентка третього курсу спеціалізації
«Українська мова і література»

24 лютого

Війна застала мене, як і багатьох з нас, у Харкові. О п'ятій ранку мені подзвонив тато, який їхав у відрядження, а в 200 метрах від мого будинку вибухнув снаряд. На щастя, усі залишились живі та неушкоджені. Перші хвилини це були страх, паніка, нерозуміння того, що відбувається та що робити далі. Звісно, я, як і більшість, не очікувала війни та навіть не могла уявити, що станеться таке. Я не мала зібраної «тривожної валізи», одразу вибігла зняти готівку та шукати способи вибратися з міста. О 5:30 вже були довжелезні черги повсюди. Я назавжди запам'ятаю той холод, який пронизував мене на вулиці, адже вибігла я майже роздягнена. Поки я стояла у черзі, намагалась додзвонитися рідним, чула поруч вибухи та пробувала заспокоїти себе. Назавжди запам'ятаю розмову з мамою:

— Доню, тато не зможе тебе забрати, він військовозобов'язаний і має повернутись додому на службу.

— Мамо, а що робити? Квитків уже немає (о 6 ранку вже були затори на виїзді з міста).

— Ми знайдемо як забрати тебе завтра, обов'язково!

— Мамо, я не знаю, що буде тут завтра.... (І поруч з нами прогримів гучний вибух).

Через 10 хвилин зателефонувала мама й сказала: «Збирайся, за тобою виїхав дядько. Ми тебе врятуємо!». Далі я почала дзвонити тим, хто міг поїхати з нами, щоб іще комусь допомогти. Прибігла додому збрала речі на перший час, бо ще не усвідомлювала, що можу і не повернутися....

Поки чекала дядька із Запоріжжя, побачила, що поруч зі мною потребують донорської крові. І я вирішила, що мушу зараз хоч якось допомогти. Черга була надзвичайною, у людських очах я бачила лише сум та нерозуміння всього, але ще більше там було відваги та сміливості.

Далі почалась довга дорога додому....

Ми вистояли затор більш ніж у 10 км на виїзді з Харкова. Найболючіше було бачити людей на дорозі із сумками, яким ти не міг допомогти, бо сам їхав у вже битком набитій машині.

Через 8 годин я опинилась у місті Дніпрорудне Запорізької області.

Моя мама — лікар, а тато — працівник ДСНС, вони з самого ранку вже були на роботі й готувалися до найстрашнішого. І ось я в рідному місті, бачу, як їде техніка, стоїть неймовірний гул, уже тоді я була дуже знервована. І мені дзвонить мама і каже: «Зараз заїдеш до мене у лікарню, попросаємось, бо я не знаю, коли зможу Вас із сестрою ще побачити. Обійми та поцілуй її і бабусю за мене. Будь сильною. І ніколи не здавайся. Ти потрібна їм».

Єлизавета Бікулова, студентка третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

Від того дня з мамою і татом я не бачилася більше місяця, бо покидати робочі місця їм заборонено.

Близько 12 ночі я приїхала до бабусі й, не чекаючи ранку, почала готувати нам сховище і робити все необхідне у разі надзвичайної ситуації. Під ранок доїхала інша частина моєї сім'ї — тітка з моїм старшим братом. Але тієї ночі я очей так і не стулила, хоча з їх приїздом було спокійніше.

Так минув мій перший день війни, сповнений страху, болю, нерозуміння та переживань за близьких та країну.

Далі було тільки страшніше....

Життя в окупації....

Місто Дніпрорудне лежить за 30 км від Енергодара, а село, де я мешкала, ще ближче. На третій день війни до нього заїхала російська техніка. Тоді життя стало ще складнішим. Комендантська година, світломаскування, постійні перевірки, іноді росіяни навіть ходили з ліхтарями та світили у вікна перевірити «чи добре усе з нами». Техніка рухалася колонами по декілька разів на день. Здається, що інколи я прокидаюсь уночі й чую цей гул від техніки.

Потім почалися проблеми зі зв'язком, точніше настала повна його відсутність. На другий день війни перебили всі інтернетні кабелі, а далі почали приглушувати український зв'язок. Ми сиділи без зв'язку більше тижня. Це було дуже страшно, адже ти навіть не міг уявити, що з батьками, рідними, країною....

Трохи згодом загарбники зайняли школу, садочок та великий ангар мого дядька. У цих будівлях розтрощене все, нічого цінного там не залишилося. Зерно, яке було, вивозили машинами без будь-якого дозволу.

Почалися проблеми із продуктами, точніше їх не було взагалі, бо всі шляхи із Запоріжжя були відрізані. Приходило тільки щось з окупованого Мелітополя, але в 4 рази дорожче продавали.

Загалом було досить сильне емоційне виснаження та нерозуміння того, чому я маю боятись, постійно чистити телефон, видаляти фото з рідними, бо постійно перевіряли телефони та шукали якісь новини, повідомлення, фото чи відео. У якийсь момент я вирішила, що потрібно намагатись виїхати, бо далі буде тільки гірше.

Мені довелось залишити неповнолітню сестру, батьків та бабусю. Адже вони поки не погоджувались їхати, бо є робота і вони мусять працювати й допомагати країні.

Не можу передати, що я відчувала в той момент, коли потрібно просто було їхати і залишити їх там.

Єлизавета Бікулова, студентка третього курсу спеціалізації
«Українська мова і література»

Евакуація, яка ледь не позбавила мене та рідних життя....

З іншими родичами ми вирішили евакуюватись, у нас була дуже мала машина, а їхало 6 дорослих осіб + кіт.

Це був початок квітня. Тоді ще активно евакуювали людей з Енергодару, Василівки та Мелітополя. Було погоджено офіційний зелений коридор. Ми дочекались колону з Енергодара, у якій уже було близько 150 машин, з міста Дніпрорудне доєдналось ще близько 100 машин. Ми вирушили. Дуже довго перевіряли кожну машину на блокпості (телефони, документи і речі). Ми проїхали десь 50 км та зупинились, бо там був інший блокпост, на якому нам сказали «чекайте». Це «чекайте» я запам'ятала надовго, бо ми простояли більше 12 годин. Літні люди, інваліди, діти чекали стільки часу, у деякого не було їжі й навіть води. Орки пояснювали це чекання тим, що не було наказу....

Десь під вечір вони сказали, що сьогодні нікого не пустять, у всіх людей було таке розчарування. А ці орки ще ніби привезли нам гуманітарну допомогу у вигляді консервації та пляшки води. Консервація, звісно ж, була вкрадена у людей. Так бридко стало від цього.

Деякі люди вирішили ночувати прямо на трасі, бо не мали більше палива. І у них вистачило б доїхати лише до Запоріжжя. Ми ж вирішили поїхати додому та повернутися вранці.

Наступного дня все було так само. Чекання. Виснаження. Сподівання. Втома. Нас не пустили, попри офіційний зелений коридор. Але цього дня ми теж вирішили заночувати, бо закінчувалося паливо.

Це була одна з найстрашніших ночей у моєму житті. Спали по черзі, бо просто не вистачало місця. Був момент, коли ми спали, нікого не чіпали. Раптом почули гуркіт у скло: виявилось, то був автомат. Ці нелюди вирішили перевірити, чи все в нас добре, наостанок ще сказали відкрити багажник та перерили всі наші речі у пошуках чогось. Мої відчуття і страх, які відчувала в той момент, складно описати, бо ти ночуєш у полі, за 50 метрів від блокпосту нелюдів та за 100 метрів від розбомбленої Василівки.

На ранок зібралось багатенько машин та, слава богу, почали пускати повільно по одній, перевіряючи кожну дрібничку. Після трьох годин очікування, ми проїхали до 10 км і зупинилися на наступному блокпості в центрі Василівки. Там є крупна розв'язка, звідти ведуть дороги на Енергодар, Бердянськ, Маріуполь та Мелітополь.

Єлизавета Бікулова, студентка третього курсу спеціалізації
«Українська мова і література»

Ми знову чекали, довго чекали.... Бачили ті «автобуси життя», які відправляли із Запоріжжя на Маріуполь. Я тоді молилась не за себе, а за те, щоб вони доїхали й повернулись додому. Бо кожен автобус — це понад 60 людських життів.

Знову нам нічого не пояснювали, а тільки казали — чекайте. Десь по обіді ці нелюди були розлючені, бо люди ходили й питали, коли ж буде можна поїхати. І тут ми побачили, що відбувається якийсь інтенсивний рух, вони були знервовані. Почала пролітати техніка, установки ГРАДІВ, дуже багато військових. Нам сказали: «Ховайтесь, бо зараз почнеться якийсь обстріл». Просто уявити навіть складно, що я тоді відчувала. Більш ніж 150 машин, куди бігти, куди тікати, було незрозуміло. Нас прихистили люди, котрі ще залишились там, у Василівці, ми ховались у підвали й тільки чули залпи градів. Було дуже гучно, страшно та моторошно, бо я не знала, чим закінчиться цей обстріл та чи залишимося ми всі живі. Це пекло тривало годину. Потім ми наважилися вилізти та побачили, як везли вже розірвані ГРАДИ кудись назад. Усе одразу стало зрозуміло: ці тварюки вирішили розігнати людей, які просто евакуювались, рятували життя своїх дітей....

Після обстрілу половина машин розвернулися назад, але декотрі залишились і хотіли все ж виїхати. Далі була довга історія з документами та списками, але під вечір нас почали пропускати по одній машині. Ми домовились чекати всіх колоною, бо довго перевіряли кожну машину та змушували роздягатись чоловіків. Це приниження вимушений був пройти і мій брат. Зрештою, вирішили їхати через село, щоб оминати ще один блокпост цих клятих орків. Далі ми проїхали ще три повністю зруйновані села, але люди, які залишались там, вітали нас, допомагали та пропонували просто води, бо іншого у них нічого не було. І ось вже темінь. Нас всіх просять зняти білі позначки з машин, вимкнути телефони, їхати без світла. Було дуже страшно, адже була вже ніч.

Ми бачили спалені машини, будинки та випалені поля. Їхали ще приблизно годину, а потім я побачила те, від чого виступили сльози на очах. Я побачила наш ПРАПОР ТА НАШИХ ВОЇНІВ. Вони зустрічали й були дуже щасливими, як і ми всі. Я ще досі не усвідомлювала, що ось я вже тут, тут наші, вони нас захищають. Страшні картини ми бачили далі: міни, які лежали просто на дорозі, ракета, встромлена в дорогу, яка не розірвалась. Було ще дуже багато заторів, пройшло, напевне, ще години 4, коли ми нарешті доїхали до Запоріжжя. Нас зустріли волонтери, зареєстрували, нагодували та залишили ще ночувати, бо була вже комендантська година. Наш шлях ще не закінчувався. Усі були надзвичайно втомлені, але щасливі, бо були вже в безпеці та вирвались з пекла.

Єлизавета Бікулова, студентка третього курсу спеціалізації
«Українська мова і література»

Я не могла усвідомити: я раніше проїжджала 100 км до Запоріжжя за годину, тут ми добирались 3 дні....

Три важкі й дуже виснажливі дні. Три дні, нервів, переживань та потужної підтримки від незнайомих тобі людей, просто тому, що МИ УКРАЇНЦІ.

Ще три дні я потім оговтувалась від дороги й не могла повірити в те, що я в безпеці й на підконтрольній нам території.

Одні з найстрашніших для мене днів цієї війни скінчились, але спогади не зникнуть ніколи....

Я запам'ятаю ці 100 км пекла на все життя.

Ірина Романишин, студентка першого курсу спеціалізації «Польська мова і література та українська мова»

Мій досвід евакуації

Ми з батьками живемо в Харкові неподалеку від аеропорту. Зранку 24 лютого 2022 року мене розбудили вибухи. З інтернету ми дізналися, що Росія напала на Україну й почалася війна. І тоді ми почули сигнал тривоги. Я дуже злякалася. Не хотіла виїжджати з Харкова, але батьки переконали мене, щоб я поїхала до більш безпечного місця. Мій двоюрідний брат запросив нас поїхати до заміського будинку у Валківському районі. У нас було дуже мало часу на те, щоб спакуватися. Ми взяли з собою лише необхідні речі та документи. Їхали ми повільно, оскільки на виїзді з Харкова було дуже багато автівок і заторів. Подорож тривала 5 годин, хоча зазвичай ми діставалися туди за 50 хвилин. Тут я почуваюся в безпеці, бо тихо й не чути жодних вибухів. Мені дуже прикро, що мої друзі, знайомі й усі українці страждають через війну.

Кирило Козлов, студент третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

До повномасштабного вторгнення ми з родиною жили на Північній Салтівці. Це район, який у Харкові постраждав найбільше через невдале розташування на околиці, біля кільцевої дороги, за якою розташовуються села, що стали своєрідним плацдармом для обстрілу міста. Коли був школярем, заздрив своїм однокласникам, бо їм не доводилося витратити щодня годину, аби дістатися школи, але згодом я навіть полюбив своє бетонне гетто. Це місце чомусь здавалося мені затишним, а дім став справжньою фортецею, що завжди чекала на мене з нічних прогулянок містом. Так було раніше.

Почувши перші вибухи десь о 05:30 24 лютого, я не зрозумів, що саме відбувається. Спершу подумав, що надворі зайнялася якась автівка, і лише за кілька хвилин згадав, що ЗМІ вже три тижні активно поширювали інформацію про можливий напад РФ на Україну. Тепер його вже не можна було назвати можливим: війна, яка вісім років тому розпочалася на Донбасі, просто зараз стрімко розповсюджувалася мапою нашої країни. Оскільки тікати нам із батьками було нікуди, ми просто зібрали найважливіші речі й упродовж трьох годин сиділи в коридорі, слухаючи вибухи снарядів на військовій базі, яку нищили росіяни.

Коли все почало трохи стихати, я виглянув у вікно й побачив, що люди з інших будинків уже виходять із валізами й прямують до своїх автівок. Тоді ми вирішили піти до крамниці, аби купити їжі, бо ще не знали, як довго триватиме це вторгнення. На вулиці вже збиралися черги біля магазинів, а на заправках з'явилися затори. Харківці поволі їхали геть зі свого міста.

Після повернення із супермаркету, у якому ми три години чекали на касі, я оглянув район: улучань не було, але він чомусь уже видавався мені зруйнованим. Це схоже на людину, що має певні проблеми, про які вона ще не може сказати вголос.

Трохи згодом прочитав новину про можливе бомбардування Салтівки й попросив батьків піти разом до бомбосховища. Цікаво, що тоді я ще плував слова «бомбосховище» й «підвал», тому думав, що наш будинок має власне бомбосховище, але це був лише звичайний підвал, де зберігалися всілякі інструменти та труби. Зараз навіть не згадаю, скільки саме разів ми туди спускалися, але точно багато.

Район дуже швидко спорожнів. Уночі він уже не сяяв від ліхтарів і світла у вікнах квартир, а на вулицях майже не було людей. Я не впізнав рідної Північної Салтівки й заплакав, бо відчув, як утрачаю все, що здавалося залізобетонним. Так завершився перший день повномасштабного вторгнення.

Кирило Козлов, студент третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

Як на мене, найстрашніше – це гуркіт літаків. Коли ти їх чуєш, не можеш зрозуміти, куди саме летять пілоти й чи планують вони знищувати твій будинок. Винищувачі пролітали над моєю багатоповерхівкою кілька днів поспіль, але всі снаряди скидали на інші райони. Таке дивне почуття: спершу чуєш літак, дуже лякаєшся і намагаєшся хоч десь сховатися, а потім усвідомлюєш, що він полетів далі, але тобі не легшає, бо ти знаєш, що хтось у Харкові просто зараз загине. Після виконання наказів пілоти поверталися тим же маршрутом. Усе просто: здіймаєшся в небо, забираєш десятки життів, а потім приземлюєшся.

Пригадав, як у дитинстві часто грав на дитячому майданчику, де стояв списаний радянський винищувач (салтівські забавки дуже-дуже дивні). Тато допомагав мені залізти до кабіни, але я завжди боявся, що цей літак полетить кудись зі мною. Мабуть, на виконання наказу.

А ще довго пам'ятатиму ніч проти 27 лютого, коли ми з батьками не встигли вчасно сховатися в підвалі. Тоді нам довелося ночувати в тамбурі, бо там міцніші стіни. Але це було нестерпно: удень звукова хвиля вибила скло у дверях, що ведуть до прогону, а вночі, коли обстріли почастишали, стало дуже гучно. Цей звук досі лунає в моїй голові.

3 березня, коли щось, імовірно, сталося з вежею, зник зв'язок. Ми не знали, що відбувається в Україні, у Харкові, але найгірше – не мали змоги зателефонувати рідним, аби переконатися, що всі живі. Тоді мені здавалося, що всі райони міста однаково потерпають від російських снарядів, але згодом виявилось, що десь, на щастя, усе ж таки було спокійніше.

Помітив таку цікавинку: завжди страшніше, коли влучають у будівлю поруч. По-перше, здається, що вибух гучніший, а по-друге, уламки можуть пошкодити щось уже саме у твоєму будинку, хоча він, можливо, навіть не був ціллю ворога. 4 березня вперше влучили в наш під'їзд. Поверхом нижче зайнялася квартира. Рятувальники довго не могли дістатися району через масовані обстріли, які тривали ще годину. Щойно зрозумів: якби снаряд улучив на півметра вище, я, мабуть, ніколи б не писав цього тексту.

Наступного дня ми все ж таки вирішили залишити Північну Салтівку. Дорогою побачили багато влучань і пожеж. Увесь район був схожий на якусь гру, у якій сюжет присвячений постапокаліптичному світові. Пам'ятаю, що тоді сніжило, а наші валізи були важкуватими. Мама дивилася на сусідні будинки й багато плакала.

На Північній Салтівці ми перебували десять днів, але запам'ятати все, що тоді відбувалося, мені, мабуть, не дозволив мозок, що досі намагається врятувати залишки психіки.

Кирило Козлов, студент третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

Не дуже люблю, коли хтось так каже, але мушу визнати: на моєму часовому проміжку з'явилась умовна межа між тим, що було до 24 лютого, і тим, що сталося після. І це «до» наповнювали такі вже смішні проблеми, що їх іще часто називають буденщиною. Якби я лише мав змогу зазирнути в «після», неодмінно змінив би своє ставлення до всіх і всього. Утім, можливо, не змінив би, бо хто ж тепер знає, як би там усе було?

Трохи помізкувавши, розумієш, що немає нічого страшнішого за війну, яка завжди пов'язана з втратами. А ще дуже дивний факт: антонім до слова «життя» – «смерть»; кінцем будь-якого життя завжди була й буде смерть, тож виходить, що протилежні за значенням іменники все ж таки можуть мати свою точку перетину.

Людей нечасто бентежать новини про загибель інших. Гарзд, хтось може трохи подумати про це, але за деякий час ота буденщина знову все витіснить. Так чи сяк, кожна людина – це окремий усесвіт із власними переконаннями, улюбленими піснями, стрічками, книгами, зі своїми уявленнями про цінності. На думку російських командувачів, усе це може стати вмістом чорного пакета.

Тисячі українців щодня спостерігають, як змінюється кількість загиблих. Ця реальність уже нагадує цитату з роману «Чорний обеліск» Ремарка: «Смерть однієї людини – трагедія, а смерть мільйонів – статистика». Навіть зараз, коли я це пишу, хтось гине, бо просто народився тут, в Україні. Тим часом життя європейців вирує; для них Маріуполь, Буча, Ірпінь, Гостомель – якісь невідомі міста зі шпальт газет і сайтів із новинами, а для нас – справжній біль.

Здається, ніколи не вдасться зрозуміти, що коїться у свідомості того, хто наказує вбивати інших. А що з людьми, які беруть до рук зброю і мовчки виконують ці накази? Чи можна їх узагалі назвати людьми? Може, навіть добре, що я цього не розумію.

Росіяни завжди хотіли знищити українців. Їхня влада робить усе, аби поруч не існувало слов'янської держави, де панують рівність, повага та демократія. За часів Російської імперії нам забороняли видавати книжки рідною мовою, намагались асимілювати. У СРСР українців морили голодом, зросійщували, убивали тих, хто не погоджується з політикою партії. Сьогодні росіяни розповідають нам про якесь братерство. До речі, іронічно, що мій будинок розташований на вулиці Дружби народів. Радянський наратив змушує замислитися: із яким саме народом ми товаришували? Мабуть, із тим, який залишає після себе величезні діри в будівлях на цій же вулиці.

Кирило Козлов, студент третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

Важко описати те, що зараз відчуваю. Усі ці новини про зґвалтування жінок, убивства дітей... Маленький я в моїй голові запитує: «Чому це все відбувається?» А дорослий я не знає, що сказати. Це вже не просто ненависть. Вона не рятує від ворога, а ми маємо діяти, аби зберегти нашу державу. Хтось захищає Україну на фронті, хтось став волонтером, а хтось оберігає її інформаційний простір. Я остаточно відмовився від російського контенту й вирішив, що розмовлятиму українською мовою. Зовсім невеликий внесок у перемогу, але дієвий: чим більше людей зі східних і південних областей зрозуміє важливість власної культури, тим швидше ми позбудемося тиску загарбника.

Ксенія Бабушко, студентка першого курсу спеціалізації «Польська мова і література та українська мова»

Мій досвід евакуації

Другого березня 2022 року почався наш із родиною довгий шлях до Польщі. Ми їхали потягом «Харків – Львів» 24 години в обмеженому для руху просторі з великою кількістю різних людей з усіх можливих куточків світу. Люди допомагали одне одному, щоб мати можливість хоч з якимось комфортом перебувати в тісному приміщенні, у якому бракувало повітря.

Ми з сім'єю вийшли в Ковелі і наступного дня мали автобус до Любліна. Але ще до початку руху в місті відправлення була організована їжа польського виробництва. Крім того, допомогу ми отримували і під час подорожі. Волонтери заходили в автобус, роздавали сік та яблука. Безкоштовну їжу можна було отримати і біля пункту перевірки документів.

Ми приїхали на люблінський вокзал увечері. У приміщенні теж надавали матеріальну допомогу, зокрема одяг для дітей, засоби особистої гігієни та інші речі. Ми не встигали на потяг, треба було десь заночувати. Та з цим проблем не виникало, бо всю інформацію надали волонтери, допомогли заповнити анкети для отримання тимчасового житла. Після того поліцейська машина відвезла нас до будівлі, де ми могли поспати, прийняти душ, зарядити мобільні пристрої та знов-таки отримати безкоштовну їжу.

Одним із ресурсів, яким скористалася моя родина по прибуттю до Бидгощі, був центр допомоги українцям, де волонтери допомагають заповнити анкету, написати список з інформацією про те, чого у вас немає (ліки, рушники, одяг, взуття та ін.) та отримати підібрані для вас речі. Речі, які привозять люди з Польщі, бо хочуть допомогти.

Бажання наших сусідів допомогти є щирим та ні в якому разі не нав'язаним: їх не треба просити про допомогу, бо в Польщі є велика кількість тих, хто хоче зробити перебування українців у чужій країні легшим, і це можна побачити не тільки в матеріальній допомозі, а і в маленьких побутових речах, в тому, як ставляться поляки до наших біженців. Так, коли моя мама заплакала саме через те, що відчула таку підтримку від невинних в наших проблемах людей, жінка, яка сиділа біля неї, простягнула їй серветку й сказала: «Wszystko będzie dobrze».

Ксенія Рижих, студентка третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

24.02.22

У такі моменти хочеться писати, щоб відволіктися від того, що відбувається...

Почалась війна, якої всі так боялися і яку я ненавмисно... проспала. Прокинувшись о 07:41, я думала про те, що незабаром почнеться пара, потім друга, тож треба встигнути повторити матеріал. Але увагу привернув телефон, який розривався від повідомлень на кшталт: «Як ти?», «Ти де?», «У тебе усе добре??». Нічого не розуміючи, зайшла до чату групи і просто прозріла... Перше, що я там побачила: «Друзі, Харків бомблять, пар не буде...». ЩО?! Руки затряслися... Виявляється, бомбили ще з 5-ї ранку, а я спала, і батьки не хотіли мене будити, аби не впала в паніку спросоння.

Моніторимо новини, сидимо на речах і подекуди ховаємось у ванній. Тримаємо зв'язок з рідними і друзями. Люблю їх, дуже-дуже. Страшно, але намагаюся триматися. Здається, що це лише нічний жах і всі ми скоро прокинемось (авт. приписка: досі на це чекаю).

У такі моменти життя поділяється на «до» та «після», переосмислюється геть усе: страх перед іспитом чи завалений тест – така дурниця, що хочеться до неї повернутися.

25.02.22.

Ніч і весь наступний день провели в холодному підвалі. Увечері з татом вийшли провітрити легені. У ногах крутилася кішка – така лагідна і чудернацька: очі як дві зелені тарелі, а сама сіра і кудлата, як чортик з коробочки. Простягла руку, щоб погладити її...

Секундне зарево— і гучний вибух змусив мене скрикнути і зметнутися з місця. Летіли до підвалу, не розбираючи дороги, а смерть, здавалося, наступала на п'яти. Заховавшись, схопила улюблену книжку («Дім, у якому...» М. Петросян) і притиснула так сильно, немов хотіла увіпхнути в саму душу.

А зверху гатили, гатили, гатили, наче гігантське криваве ручище зривало стелю і прагнуло дістати нас крізь поверхню своїми гострими пазурами...

Пізніше дізналася, що снаряди влучили в дитячий садок і гуртожиток ветеринарної академії. Є поранені, яких оперували місцеві ветеринари. А я і не знала, що в моєму селищі це були «військові» об'єкти.

26.02.22.

Вибухи. Коли вперше почула «гради», подумала, що вони схожі на грозу або на звук, із яким щєбінь падає у залізний таз. Проте якщо грім чи камінчик не здатні спричинити значної шкоди людині, то снаряд... самі розумієте: то є вірна смерть.

Ксенія Рижих, студентка третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

За обідом почули гул десь у небі і прожогом кинулись до ванної. Міцно затисли вуха долонями, відкривши роти. Я зрозуміла, що то літаки-винищувачі: непередбачувані і смертоносні як сама «русская рулетка». Ти не знаєш, чи виграєш цю лотерею життя, чи на твій будинок зараз скинуть бомбу — і все...Чесно кажучи, у момент, коли винищувач був над нашим дахом, я подумки попрощалась з життям і приготувалась до смерті, сподіваючись, що вона буде швидкою, а отже –безболісною...

У сучасному світі смерть ходить не з косою, а з вогнестрілом. Ненавиджу будь-яку зброю: її влада створює ілюзію вседозволеності, яка псує навіть найкращих із нас. А що вже казати про наслідки, коли вона потрапила до рук старосмердючого тирана, котрий вирішив пограти у «визволителя». Не існує такого спасіння, ціною якого було хоча б одне людське життя, а подібними «благими» намірами, до речі, зазвичай вимощується дорога до пекла!

27.02.22.

Життя у Малій Данилівці можна описати двома словами – постійна біганина: безпечна кімната – ванна – підвал і так по колу... Жахаєшся, смикаєшся від будь-якого різкого звуку і взагалі – чуваєшся Леоном: ти не можеш дозволити собі відпочити хоч на хвилинку, бо ось-ось почнуться обстріли, і треба бути готовим нести своє життя до підвалу.

По сто разів на день телефонували бабусям і дідусям, які живуть на Пісках (Дергачівщина). По материній лінії була температура і тиск, по батьковій – серце.

Я кожного дня списувалась з друзями, у т.ч. з Польщі і Казахстану. Їхні повідомлення: «Як твої справи?», «Тримайся і бережи себе», «Я з тобою, тільки живи, будь ласка» – ТАК гріли душу! Я зрозуміла, що важлива для них і ЯК вони важливі для мене.

Сьогодні спостерігала природний оксюморон: на морозному сході сонця співали пташки, а здалеку було чутно мінометні черги. Мені здавалося, що природа має ніби завмирати під час війни, ані – продовжує жити своїм життям, для неї «цей божевільний світ минає повз» (Flëur). Усе-таки, ми, люди, посправжньому егоїстичні створіння, коли вважаємо, що все живе має підпорядкуватися тому абсурду, на який МИ перетворили своє життя.

Ксенія Рижих, студентка третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

29.02.22.

Коли плаче мама, відчуваю, як усередині все обривається. Її сльози найпекучіші і найсолоніші, вони роблять тебе безпорадним. Адже ти не зміг уберегти найдорожчу людину від проливання цих гірких прозорих цівочок, які подразнюють не лише її очі, але і твою душу. Проте я була сильною, підтримувала її, намагалась якось відволікти, підняти настрій. І батько підтримував, підтримував нас усіх.

1.03.22.

Ранок. 8:30..

Ось що я зрозуміла за минулі дні:

- Українці черговий раз довели на вчинках, що люблять одне одного. Вони захищають, підтримують та оперативно допомагають одне одному, як одна велика родина.

- Як важливо вибачатись, пробачати і завжди бути добрим до людей, адже ніколи не знаєш, хто і коли простягне тобі руку допомоги.

- Колись формально-етикетні фрази: «Як справи?», «Що ти там?», «Як здоров'я?» — стали на вагу золота і гріють душу не гірше відсветра. А колись стандартні відповіді: «Усе добре», «Живий-здоровий», — на вагу діамантів і заспокоюють нерви не гірше від валер'янки.

- Кожне повідомлення, кожен дзвінок говорять: «Я люблю тебе, друже / подруго, коханий / кохана, мамо / тату, бабусю / дідусю, сестро / брате... ЛЮДИНО!»

- Не слід відкладати життя «на потім». Принципи: потім зроблю, дороблю, скажу, напишу, вибачусь, зізнаюсь... – більше не працюють, у пріоритеті лише «тут і зараз».

- На війні мерці помирають вдрупе. Нещодавно сусідка розповіла: окупанти вдарили в кладовище під Мерефою, «так що усі мертв'яки повилазили». А сьогодні вони поцілили в Бабин Яр! Якими нелюдами треба бути, щоб не давати людям спокою і на тому світі?! Людям, яких за життя закатували фашисти, а тепер ще й після смерті «ексгумують» снарядами нащадки тих, хто з фашистами колись борюся. Абсурд і ганьба!

Вечір. 20:34.

Також я зрозуміла, що люди можуть бути просто жахливо безвідповідальними, навіть якщо це стосується збереження їхнього життя.

Яскравий приклад – мої сусіди, які, думаю, нагадують будь-чий сусідів з будь-якої багатоповерхівки. Уночі почали гатити, увесь під'їзд рвонув до підвалу. Сидимо на трубах, трясемось, як ті горобці на дроті. Аж раптом одна з сусідок зізналась: «Ой, а я світло не вимкнула...». Я думала, що спопелю її поглядом.

Ксенія Рижих, студентка третього курсу спеціалізації «Українська мова і література»

Навіщо вона взагалі його вмикала?! І тут друга підскочила: «Це ще нічого, а от у сусідки з п'ятого поверху вчора до дванадцятої світло горіло». Матінко, ну чому їм так начхати не те що на чуже, а і на своє життя?! Я почала заходитись, накопичені нерви готові були зірватися лавиною з гори крихкого терпіння... Благо, мати змогла мене зупинити, бо, відчуваю, була б біда. Людська безвідповідальність і дурість, як на мене, гірші від усякого ворога.

Колись невеликий метелик залетів до першого у світі комп'ютера розміром у декілька кімнат і зламав його. Як одна дрібничка ладна зруйнувати копітку працю багатьох людей, так і невеличке віконечко може видати ворогу цілу багатоповерхівку з мирними жителями. Аж страшно...

Другий випадок. Сиділи в кімнаті, аж раптом пролунав такий потужний вибух, що від переляку я впала з дивану. Швидко вдяглися, побігли до сховища, як і всі сусіди. Знову сидимо, прикриваємо голови в очікуванні, що стеля от-от впаде на нас.

Коли стихло, почали потроху розмовляти, і господи, краще б мої сусіди мовчали! Виявляється, дехто з жителів уранці через вікно бачив «якогось чоловіка у темному, який зі спортивною сумкою ходив і наче щось шукав полями». На моє питання, який навіжений буде шоркатися засніженими полями і щось шукати, відповіли: «А я звідки знаю? Це не моє діло, може, гуляв просто»... Мені треба говорити, що в те місце, де «просто гуляв» вищезгаданий суб'єкт, прилетів снаряд за 300 метрів від будинку?

Софія Лін, студентка першого курсу спеціалізації «Польська мова і література та українська мова»

Мій досвід евакуації

Щиро кажучи, навіть під час обстрілів я відчувала спокій, бо не боюся смерті й вірю: «те, що має висіти, не утоне».

Ще на початку війни моя мама й дідусь обговорювали можливість моєї евакуації. Не хотіла виїжджати з Харкова, але моя мама наполягала на цьому.

Рано-вранці ми поїхали на вокзал. По дорозі я бачила, як сильно були знищені наші дороги. Коли ми дісталися вокзалу, з гордістю дивилася на поліцейських, які працювали. Коло вокзалу було багато покинутих автівок. І в цьому нічого дивного, адже люди передусім рятували життя. Коли я була в поїзді, думала про життя, про те, як буде чудово, коли Україна переможе. У дорозі дуже часто зникав інтернет і мобільний зв'язок. Я сиділа сама в місці, у якому зазвичай подорожує провідник.

Полтави дісталася дуже швидко. По приїзді дочекалася дідуся, він забрав мене власною автівкою. Також ми завезли на станцію жінку з псом, яка теж їхала з Харкова. Отак ми дісталися Кременчука.

Не думала, що залишуся тут на довго, тому взяла із собою мінімум речей. Я шокована тим, як швидко летить час, бо я тут вже чотири тижні. На щастя, тут працює багато різних магазинів, тому купила собі все, чого потребую. Навіть зробила собі новий манікюр.

Я дуже сумую за батьками, хлопцем і друзями. Розумію, що війна швидко не скінчиться, але я справді хочу, щоб усе вже скінчилося. У зв'язку з останніми подіями ще більше розумію, як важливо є постійно говорити слова любові своїм близьким, бо в нас є лише сьогодні і ми не знаємо, що нас спіткає завтра.

Що я насамперед планую зробити після закінчення війни

Після закінчення війни маю в планах багато речей. Передусім зустрінуся з моїм хлопцем, за яким уже дуже сумую. Зараз не маю уявлення, де буде наше наступне побачення, думаю, найімовірніше за кордоном. Через війну мені довелося відмовитися від багатьох звичних речей, тому я почала ще більше цінувати те, що вже маю. Зазвичай я не говорила безмірно часто своїм близьким, що люблю їх. А зараз роблю це щоденно, по кілька разів. Переконана, що світ кожної людини цілковито перевернувся догори дригом. Через це маю сумніви, чи є взагалі сенс планувати щось на далеке майбутнє. Я до цього часу в шоці, що це з нами відбувається — досі ще важко в це повірити.

Планую поїхати до Польщі, аби безпосередньо практикувати польську мову й зрозуміти, чи взагалі підходить мені ця країна. Невдовзі хочу там навчатися, тому мушу вчити мови ще більш інтенсивно й дізнатися про різні ґрантові можливості, щоб не обтяжувати фінансово моїх батьків. Зовсім скоро мені виповниться 18 років, тому почуваюся ніяково, коли беру гроші у своїх рідних. З цієї причини хочу почати вчити мов, думаю, що на початку це будуть малі діти.

Анастасія Шумейко, студентка третього курсу спеціалізації
«Польська мова і література та українська мова»

Повномасштабне вторгнення росії в Україну – це болюча тема для кожного українця, якому довелося втратити когось зі своїх близьких або рідних, домівку, виїхати до іншої області або країни через загрозу своєму життю. Особисто для мене ця подія трапилася не 24 лютого, а кілька днів раніше – 21 лютого, коли президент країни-агресора оголосив про прийняття ним незалежності так званих “ЛДНР”. Удень 23 лютого між мною та мамою відбулася розмова, темою якої був збір речей про всяк випадок, адже невідомо, чого чекати від цієї людини, якими будуть її накази. Ми домовилися, що зробимо це в найближчі дві-три доби.

Наступного дня довелося прокинутися близько п'ятої години ранку від вибухів за вікном. Ніколи не забуду те, як дрижало моє ліжко та шибки, а надворі було видно заграву. Спочатку було заціпеніння, потім дуже важко щось пригадати. Пам'ятаю тільки, що мама панікувала, що було чути крики сусідки до чоловіка, як я вийшла босоніж на холодний балкон взяти дорожні сумки і як швидко думала, що треба обов'язково взяти з собою. Опісля ми виїхали до бабусі та дідуся, які мешкають на околицях Харкова, і прибули на місце десь через 20-30 хвилин. Тоді здавалося, що там буде безпечно і доведеться просто перечекати кілька днів, а потім повернемося до своєї квартири. Але з того часу минуло вже більше двох місяців, а ми так і не повернулися. У перший день там дійсно було спокійно, а далі майже постійно доводилося спускатися до тісного та холодного льоху. Пробыли ми там десь вісім днів, бо виїхали з міста рано-вранці 4 березня, у день народження мого дідуся, який відвіз нас до вокзалу, а сам із бабусею залишився там. Ці вісім днів були найстрашнішими у житті моєї сім'ї, які закарбувалися у пам'яті назавжди.

Пам'ятаю, одного разу було настільки страшно, коли над нами летіла ракета, що здавалося, ніби вона ось-ось влучить у наш будинок і ми розтанемо, наче сніжинки у руці. Але ні. На щастя, минулося. Тоді я подзвонила своїй коханій людині, аби повідомити про цей “приліт” і почути його голос, бо думала, що то востаннє.

Хотілося б іще сказати, що моя родина цілком російськомовна, ба більше – значна частина походить із території сучасної росії. Нам ніколи та ніде не докоряли стосовно мови, якою ми спілкуємося. Ми також володіємо українською: цією мовою ми навчалися, складали іспити та працювали. Ніколи в житті не могла би навіть припустити, що доведеться відректися від своєї російської “рідні”, бо вони повірять не нам, людям, що переживають цей жах, а синьому екрану в своїх тісних кімнатах. Тому в мене там більше немає “родичів”.

Анастасія Шумейко, студентка третього курсу спеціалізації «Польська мова і література та українська мова»

Як я вже раніше згадала, виїхали ми з міста 4 березня евакуаційним потягом до Львова. Це була наша друга спроба евакуації. Вдала. Проте нас розділили: мама з сестрою і маленьким братом були в одному вагоні, а я з татом у сусідньому, але то вже дрібниці. У вагоні було досить тісно: в купе розміщувалося від 13 осіб, у коридорі також було дуже багато пасажирів, і чимало з них узяли з собою своїх домашніх улюбленців.

Наступного дня ми прибули до кінцевої зупинки. Нас зустрів друг батьків, який у перший же день вторгнення виїхав зі своєю родиною, і відвіз до міста Вижниця, що в Чернівецькій області, до старих знайомих. Там ми пробули десь днів зо десять, а потім переїхали вже до самого адміністративного центру. І потрошку намагалися налагодити життя: дізнавалися, де оформити потрібні документи та отримати гуманітарну допомогу.

Багато наших знайомих залишилися в Харкові, а також в мене є ще одні бабуся з дідусем, які проживали недалеко від Херсона і з першого дня перебували в окупації. Щодня ми дзвонили всім і тішилися, що чули їхні голоси. Певно ж, ніхто не очікував, що буде відчувати радість за такі речі в XXI столітті?

Щодо бабусі з дідусем, які залишилися в Харкові, – вони й досі там. Із ними все гаразд, тільки мучить втома від недостатнього сну, але нещодавно “прилетіла” фосфорна бомба на їхній город. Почувши від них таку новину, хотілося вмовити їх поїхати, проте вони не захотіли, а ми не можемо на відстані змусити їх залишити домівку. І цю позицію можна зрозуміти.

Зараз я з сім'єю знаходжуся в Литві, недалеко від кордону з Польщею. Сюди ми прибули з допомогою дідуся та бабусі з Херсона, яким вдалося виїхати власною автівкою звідти тільки 5 квітня. В Україні залишилося все моє життя: домівка, безмежно кохана людина, рідні та знайомі. На щастя, всі цілі та неушкоджені. Проте, навіть перебуваючи закордоном, не можу почуватися на своєму місці та в цілковитій безпеці. Після щоденного читання новин у серці з'являється рана за кожного, хто постраждав. Постійно турбують думки про те, яка це несправедлива, брудна та огидна війна. Як постійно порушуються всі правила. Як влада країни-агресора відверто бреше своїм громадянам, яких упевнено веде до невідворотного забуття.

Наразі залишається тільки намагатися вчитися, допомагати знайомим у пошуках житла в Польщі, а також фінансово підтримувати ЗСУ та волонтерів, хоча не маю змоги робити це регулярно та відправляти великі кошти, але ж навіть невелика сума може дуже сильно допомогти в такій ситуації. Ще ніколи в житті я так сильно не пишалася тим, що я українка, і тим, який неймовірно сильний мій народ. Сподіваюся, що вже зовсім скоро ми зможемо повернутися додому та почати відбудовувати Харків, робити його ще кращим і красивішим. Бо інакше й не може бути, адже “життя переможе смерть, а світ – темряву”.

Валерія Борікова, студентка першого курсу спеціалізації „Польська мова і література та українська мова”

Мій досвід евакуації

Від початку війни минув місяць. Спершу було заперечення того, що діється, потім був страх і безнадія. Зрештою, в мене вичерпалися всі сили. Треба було зважуватися на щось, і найліпшим рішенням був переїзд до іншого, більш безпечного міста.

Нам вдалося взяти з собою більше речей, оскільки більшість людей виїхали раніше, але водночас було дуже складно морально, емоційно. Кожен, хто був поруч із нами, плакав. Найсильніше страждала моя мамуся, бо мій вітчим був змушений залишитися в місті.

Доїхати на вокзал не було легко, багато людей кинули свої автівки посередині сусідньої вулиці. Усе відбувалося швидко: вокзал, поїзд, поля, ліси. Працівники залізниці безкоштовно пропонували їжу і воду, на станції швидко знайшли візок для жінки зі зламаною ногою. Люди залишилися людьми.

Війна триває, душа болить, але з'явилася надія на спокійне життя. Щоденно ми молимося за Україну і повернення додому.

Мій досвід евакуації

Від початку війни минув місяць. Спершу було заперечення того, що діється, потім був страх і безнадія. Зрештою, в мене вичерпалися всі сили. Треба було зважуватися на щось, і найліпшим рішенням був переїзд до іншого, більш безпечного міста.

Нам вдалося взяти з собою більше речей, оскільки більшість людей виїхали раніше, але водночас було дуже складно морально, емоційно. Кожен, хто був поруч із нами, плакав. Найсильніше страждала моя мамуся, бо мій вітчим був змушений залишитися в місті.

Доїхати на вокзал не було легко, багато людей кинули свої автівки посередині сусідньої вулиці. Усе відбувалося швидко: вокзал, поїзд, поля, ліси. Працівники залізниці безкоштовно пропонували їжу і воду, на станції швидко знайшли візок для жінки зі зламаною ногою. Люди залишилися людьми.

Війна триває, душа болить, але з'явилася надія на спокійне життя. Щоденно ми молимося за Україну і повернення додому.

Вероніка Мотузова, студентка першого курсу спеціалізації „Польська мова і література та українська мова”

Мій досвід евакуації

Ми з родиною приїхали до Німеччини. На мою думку, ця країна не є настільки милою серцю, як Україна, але тут безпечно. Дорога була важкою, але нам дуже допомагали волонтери — поляки і чехи. Якби не було цих людей, не знаю, чи ми б узагалі доїхали.

Для мене Німеччина не є моєю країною, я дуже хочу до тата. Я дуже чекаю кінця цієї війни.

Злата Чернігова, студентка першого курсу спеціалізації «Польська мова і література та українська мова»

Мій досвід евакуації

Якщо ви запитаете мене, що таке війна, я відповім: хаос. Перші кілька хвилини просто не розумієш, що відбувається. Я ніколи не чула і не бачила вибуху, крім як у фільмах. Потім настає момент заперечення: хто почне війну в 21 столітті? Руки тремтять, а тивже відразу думаєш, де лежать документи і скільки хвилин потрібно, щоб зібрати речі і прибігти в підвал. Насправді, тивже чудово розумієш, що відбувається, але не хочеш приймати реальність, бо це боляче і абсурдно. Нервово кусаєш губи і дзвониш батькам, бо не знаєш: потрапила куля у військовий об'єкт чи «випадково» в житловий будинок. Мама відповідає на дзвінок, але ще не знає, що відбувається. Поруч сидить мій хлопець, теж телефонує батькам. Швидко договоруємо, заключаємо вікна скотчем і думаємо, що робити далі.

Уже через годину після обстрілу ми йдемо порожньою вулицею. Іноді поодинокі люди бігають метро з валізами в надії, що зможуть виїхати з міста. Ми ж купуємо їжу і швидко повертаємося в гуртожиток. Мабуть, найнеприємніше на війні – це звикання. Спочатку ти боїшся кожного звуку, а через 4 дні знаєш, чим звук граду відрізняється від звуку бомбардувальника. І ці звуки не є чимось дивовижним. Пам'ятаю, як лежала на килимках з друзями в підвалі. Спочатку стріляли градом — ніхто з нас цього навіть не помітив. Через дві хвилини ми вперше почули бомбардувальники. Підлога в підвалі сильно тряслася. Ми дивилися одне на одного, всі 40 чоловік, і мовчки чекали, коли це закінчиться...

Однією з важливих рис характеру, яка виявляється навіть на війні, є дисциплінованість. Оскільки ми перехувалися в гуртожитку, ми завжди змушені були впускати в середину всіх студентів, які там проживали. Іноді ми зустрічали студентів, яких бачили вперше. Нам доводилося задавати різні запитання, які знають лише студенти цього гуртожитку. Наприклад, "як називається чат гуртожитка?" і так далі.

Ми з хлопцем не хотіли виїжджати з гуртожитку. По-перше, було страшно, що в нас влучить снаряд. По-друге, ми не хотіли залишати наших друзів. Коли ви зкимось разом, то адреналін не дає вам можливості так сильно хвилюватися. Крім того, ви завжди залишаєтеся відповідальними одне за одного: не можна починати плакати і панікувати, тому що почнуть панікувати абсолютно всі. Треба намагатися жартувати, спілкуватися на абстрактні теми або висміяти саму ситуацію, щоб усім було легше. Кілька днів ми сиділи в підвалі, грали в настільні ігри, пили чай цікаву, дивилися фільми. Іноді бігали за їжею. Кілька разів доводилося бігати під обстрілами, бо в гуртожитку 40 людей і їм усім треба годувати.

Злата Чернігова, студентка першого курсу спеціалізації «Польська мова і література та українська мова»

Зрозумівши, що з околиць Харкова російські солдати щедовго не виїдуть, ми все ж вирішили виїхати. Ми вибачилися перед нашими друзями, що залишаємо їх тут. Нас просто міцно обійняли і попросили писати частіше.

І ось ми в таксі. Ми насправді дуже любимо Харків. За мить він став для мене другим домом. Мені завжди подобалося це місто, і мені дуже хотілося тут жити, але тепер я змушена з ним розлучитися. Як надовго? Невідомо, і від того на душі стає якось дивно.

Доходимо до станції. Водій автомобіля бажає нам удачі. Швидко біжимо на вокзал і знаходимо потяг до Львова. Навколо купа людей, особливо багато жінок з дітьми. А вже через деякий час стало страшно, бо біля вокзалу почали стріляти. Після трьох довгих годин на морозі ми нарешті сіли в поїзд. Я одна з перших сіла до вагону. Потім стало страшно вдруге, бо мій хлопець щодовго не міг потрапити в поїзд, оскільки чоловіки билися між собою, щоб увійти першими.

Ось ми всередині. Ми їхали 20 годин практично без води та їжі. У купе сиділо близько 9 осіб, а інші загально спали на підлозі в коридорі. Коли ми приїхали до Львова, нас забрала моя сестра. Це був перший раз, коли ми спали на зручному ліжку в теплій квартирі. Ми провели кілька днів у Львові з моєю сестрою, а потім поїхали до Дрогобича. У Дрогобичі досить тихо. Але тим не менш, тепер я уважно прислухаюся до звуків на дорозі. Ми живемо недалеко від пожежної частини, автомобілі їздять багато, тому може бути досить шумно. Це велика сильна дискотечна зона.

Тепер я думаю, що війна дуже змінила нас усіх. До війни навіть не замислюєшся, що ліжко, гарячий чай і булочки – це все, що потрібно для щастя. Зараз же я дуже сумую за Харковом, за батьками та друзями. Я хочу якомога швидше повернутися до свого старого життя, коли все було спокійно. До нашої перемоги ще, напевно, довго, але я впевнена, що ми виграємо.

Що я насамперед планую зробити після закінчення війни

Я планую зустрітися з батьками наприкінці війни. Тоді я приїду до Харкова і побачу всіх своїх близьких друзів. Будемо святкувати перемогу України. Також у нас є спільний план – відбудова міста. Зараз ми індивідуально намагаємося допомогти людям, які покинули свої міста. Дуже сподіваюся повернутися до колишнього життя: вчитися в університеті, займатися хобі, гуляти. Я впевнена, що на початку важко буде повірити, що все закінчилося. Але все буде добре :)